

MOKINIO PADĖJĖJO DARBO ORGANIZAVIMO METODINĖS REKOMENDACIJOS

Mokinio padėjėjas yra svarbus mokinio kasdienio gyvenimo mokykloje žmogus. Jis padeda mokiniui ne tik mokytis, bet ir jaustis saugiai, būti suprastam, dalyvauti mokyklos gyvenime, bendrauti, laikytis dienotvarkės, nusiraminti ir išdrįsti pabandyti.

Pagrindinis mokinio padėjėjo darbo tikslas - didinti ugdymosi prieinamumą ir mokinio savarankiškumą. Pagalbos rezultatas nėra vien greitai ar tvarkingai užbaigta užduotis. Svarbu, kad mokinsys pats atliktų tiek veiksmų, kiek gali, gautų tiesioginio mokytojo dėmesio, bendrautų su bendraamžiais ir patirtų jam prasmingą pažangą.

Mokinio įtrauktį kasdienėje praktikoje reikia vertinti trijose pagrindinėse srityse:

1. *Buvimas*. Mokinsys gali saugiai būti klasėje ir kitose bendrose mokyklos erdvėse, dalyvauti renginiuose, išvykose ir popamokinėje veikloje.

2. *Dalyvavimas*. Mokinsys ne tik fiziškai yra šalia, bet gali veikti, kalbėti arba komunikuoti kitu būdu, rinktis, bendradarbiauti ir būti išgirstas.

3. *Pažanga*. Mokinsys mokosi ir pasiekia jam prasmingų rezultatų, o ne vien užbaigia mokinio padėjėjo beveik pilnai atliktas ar pernelyg supaprastintas užduotis.

Šias sritis papildo priklausymo bendruomenei jausmas, saugumas, mokinio balsas, orumas, santykiai su bendraamžiais ir didėjantis savarankiškumas.

Pagrindiniai darbo principai

1. *Saugumas, orumas ir pagarba*. Pirmiausia užtikrinamas mokinio fizinis ir emocinis saugumas, privatumas, pagarbus kreipimasis ir jo amžių atitinkantis elgesys.

2. *Mažiausiareikalinga pagalba*. Padėti tiek, kiek būtina mokinio saugumui, prieinamumui ir dalyvavimui, bet ne daugiau, negu reikia. Mokiniui pradėjus veikti, pagalba mažinama.

3. *Veikti su mokiniu, o ne už mokinį*. Mokinio padėjėjas palieka mokiniui galimybę mąstyti, pasirinkti ir atlikti įveikiamą dalį veiksmų. Pagalba neturi paversti mokinio pasyviu vykdytoju.

4. *Prasmingas dalyvavimas svarbiau už paklusnumą*. Ramiai sėdintis mokinsys nebūtinai mokosi. Vertinama, ar jis supranta, pradeda veiklą, renkasi, komunikuoja ir gauna grįžtamąjį ryšį.

5. *Mokytojas išlieka atsakingas už mokymą*. Mokinio padėjėjas papildo mokytojo darbą, bet jo nepakeičia. Mokinsys turi gauti tiesioginio mokytojo mokymo ir dėmesio.

6. *Mokinio padėjėjas yra tiltas į bendruomenę*. Padėjėjas padeda pradėti mokiniui bendrauti su mokytoju ir bendraamžiais, o kontaktui užsimezgus atsitraukia.

7. *Nuoseklus komandinis darbas*. Pagalba teikiama pagal bendrus mokytojo, specialistų ir mokyklos susitarimus, o ne vien remiantis asmenine intuicija.

8. *Faktai vietoje etikečių.* Stebėjimai aprašomi konkrečiai: kas vyko, ką mokinys darė, kokia pagalba suteikta ir kas padėjo. Vengti vertinimų „tingėjo“, „buvo blogas“, „specialiai neklausė“.

ATSAKOMYBĖS IR BENDRADARBIAVIMO RIBOS

Aiškų funkcijų pasiskirstymas apsaugo mokinį nuo per didelės arba prieštaringai vertintinos pagalbos ir leidžia mokinio padėjėjui veikti užtikrintai (žr., 1 lentelė).

1 lentelė

Komandos narys	Pagrindinė atsakomybė
Mokytojas	Nustato bendrus ir individualius mokymosi tikslus; parenka užduotis ir jas pritaiko; moko naujos medžiagos; vertina mokinio darbą ir pažangą; priima sprendimus dėl ugdymo programos ir vertinimo.
Mokinio padėjėjas	Igyvendina mokytojo ir specialistų suplanuotą pagalbą; padeda mokiniui pasiekti veiklą, suprasti instrukciją, naudotis priemonėmis, išlaikyti dėmesį, komunikuoti, judėti ir pasirūpinti savimi; stebi, fiksuoja ir perduoda faktinius pastebėjimus.
Švietimo pagalbos specialistai	Konsultuoja dėl komunikacijos, mokymosi, sensorinių, emocinių, elgesio, socialinių ir savirūpos poreikių; padeda rengti ir peržiūrėti individualius planus; moko taikyti sutartas priemones.
Vaiko gerovės komisija / koordinatorius	Koordinuoja pagalbos teikimą, padeda suderinti komandos veiksmus, periodiškai vertina pagalbos veiksmingumą ir sprendžia, ar jos apimtį reikia keisti.
Mokyklos administracija	Organizuoja pagalbą, užtikrina aiškias funkcijas, planavimo laiką, prieigą prie reikalingos informacijos, mokymus, profesinę konsultaciją, saugos ir bendravimo su šeima tvarkas.

Mokinio padėjėjas savarankiškai nekeičia mokymosi tikslų, užduočių turinio, programos ar vertinimo kriterijų, neperima mokytojo ir specialistų funkcijų ir netaiko nepatvirtintų elgesio valdymo, fizinio įsikišimo ar medicininių priemonių.

INDIVIDUALIŲ MOKINIO POREIKIŲ PAŽINIMAS

Kokybiška pagalba prasideda ne nuo bendro nurodymo „padėti vaikui“, o nuo supratimo, kokios konkrečios pagalbos mokiniui reikia ir ką jis jau gali atlikti savarankiškai.

Mokinio padėjėjas turi būti susipažinęs su jo darbui būtina informacija:

- pedagoginės psichologinės tarnybos rekomendacijomis ir mokinio individualiu

ugdymo arba pagalbos planu;

- mokytojo, specialiojo pedagogo, logopedo, psichologo, socialinio pedagogo ir kitų specialistų nurodymais;
- mokinio komunikacijos būdais, naudojamais simboliais, gestais ar įrenginiais;
- sveikatos, judėjimo, savirūpos, maitinimo ir saugumo rekomendacijomis, kurios reikalingos jo funkcijoms atlikti;
- sutartais savireguliacijos, elgesio krizės prevencijos bei reagavimo būdais;
- ženklais, rodančiais nuovargį, skausmą, nerimą, sensorinę perkrovą, komunikacijos sunkumą ar poreikį pertraukai;
- mokinio stiprybėmis, interesais, veiksmingais paskatinimais ir pagalbos būdais;
- mokyklos nustatyta bendravimo su šeima, duomenų apsaugos ir informacijos perdavimo tvarka.

2 lentelė. Į ką atkreipti dėmesį poreikių srityje

Poreikių sritis	Ką stebėti	Rekomenduojamas atsakas
Komunikacija	Ar mokinys supranta kalbą, gali paprašyti, atsisakyti, pasirinkti ir pranešti apie sunkumą?	Kalbėti tiesiai su mokiniu; naudoti paveikslėlius, gestus ar alternatyviąją komunikaciją; palaukti atsakymo.
Dėmesys ir veiklos planavimas	Ar mokinys žino, nuo ko pradėti, kiek liko ir kada užduotis baigta?	Naudoti vieno žingsnio instrukcijas, veiksmų seką, laikmatį, kontrolinį sąrašą ir aiškią pabaigą.
Sensoriniai poreikiai	Kaip mokinį veikia triukšmas, šviesa, prisilietimai, kvapai, žmonių gausa ir nuovargis?	Siūlyti sutartas reguliacijos priemones, ausines, judesio ar nusiramino pertrauką; neversti toleruoti perteklinių dirgiklių.
Mokymosi sunkumai	Kurioje konkrečioje užduoties dalyje mokinys sustoja?	Suskaidyti užduotį, paryškinti svarbią informaciją, parodyti pavyzdį; nepašalinti visų mąstymo operacijų.
Emocijos ir elgesys	Kokios situacijos, reikalavimai ar nesusipratimai pasikartoja prieš sunkumą?	Naudoti sutartą savireguliacijos planą, aiškią komunikaciją ir ribotus pasirinkimus; fiksuoti aplinkybes, o ne etiketes.

Fiziniai ir sveikatos poreikiai	Judėjimas, skausmas, nuovargis, maitinimas, tualetas, sveikatos būklės pokyčiai.	Vadovautis sveikatos ir savirūpos planu; užtikrinti privatumą; atlikti tik tas procedūras, kurioms suteikti nurodymai ir mokymai.
Socialiniai santykiai	Ar mokinys turi bendravimo partnerių? Ar nėra atstumiamas? Ar padėjėjo artumas netrukdo draugystėms?	Padėti pradėti kontaktą ir bendrą veiklą, o vėliau atsitraukti; pastebėti patyčias, išnaudojimą ir atstūmimą ir tinkamai reaguoti.

KASDIENIO DARBO CIKLAS: PRIEŠ VEIKLĄ, VEIKLOS METU IR PO JOS

Prieš pamoką ar kitą veiklą

Mokytojas ir mokinio padėjėjas trumpai aptaria:

- koks yra bendras pamokos ar veiklos tikslas ir ko konkrečiai sieks mokinys;
- ką mokinys jau geba atlikti savarankiškai ir kurioje vietoje gali prireikti pagalbos;
- kokias vaizdines, komunikacijos, technines ar sensorines priemones galima naudoti;

naudoti;

- kaip mokinys bus įtraukiamas į poros, grupės ar bendrą klasės veiklą;
- kaip bus reaguojama kilus nerimui, sensorinei perkrovai, elgesio ar sveikatos sunkumui;

sunkumui;

- ką padėjėjas stebės ir kokią informaciją perduos po veiklos.

Prieš veiklą patikrinama, ar veikia komunikacijos ir techninės priemonės, ar vaizdinė dienotvarkė atitinka tos dienos planą, ar darbo vieta prieinama ir saugi, ar parengtos reikalingos priemonės, ar padėjėjui žinomi aktualūs plano susitarimai.

Pamokos ar veiklos metu

- Leisti mokiniui išgirsti bendrą mokytojo instrukciją ir pirmiausia pabandyti pačiam.
- Stebėti, kur tiksliai atsiranda kliūtis, ir teikti mažiausią reikalingą pagalbą.
- Naudoti sutartas priemones ir klausimus, skatinančius mokinio mąstymą.
- Sudaryti galimybę mokiniui kreiptis į mokytoją ir bendraamžius.
- Pastebėti savijautos, komunikacijos, sensorinės ar emocinės būklės pokyčius.
- Mokiniui pradėjus veikti, sumažinti pagalbą arba fiziškai atsitraukti.

Po pamokos ar veiklos

Mokinio padėjėjas mokytojui ar atsakingam specialistui trumpai perduoda:

- ką mokinys atliko savarankiškai;
- kokio lygio pagalbos reikėjo ir kuri priemonė buvo veiksminga;
- kaip mokinys dalyvavo bendroje veikloje ir bendravo su bendraamžiais;
- kada ir kokiomis aplinkybėmis kilo sunkumų;

- kas padėjo mokiniui nusiraminti, grįžti į veiklą ar užbaigti veiksmą;
- kokią pagalbą kitą kartą būtų galima kartoti, pakeisti arba sumažinti.

Praktinė taisyklė

Prieš veiklą - susitarti. Veiklos metu - palaukti, stebėti ir padėti mažiausiai.
Po veiklos - perduoti faktus ir numatyti kitą žingsnį.

Kiekviename žingsnyje padėjėjas stebi, ar mokiniui jau pakanka suteiktos pagalbos (žr., 3 lentelė).

3 lentelė

Pagalbos žingsnis	Kaip tai atrodo praktiškai
1. Palaukti ir stebėti	Leisti mokiniui apdoroti informaciją, susiorientuoti ir pradėti. Tyla bei laukimas taip pat yra pagalbos forma.
2. Priminti žinomą strategiją arba parodyti ženklą	Gestu, žvilgsnio kryptimi, paveikslėliu, veiksmų seka ar rašytine užuomina priminti, ką mokinys jau moka.
3. Pateikti trumpą žodinę užuominą	Vienu aiškiu sakiniu įvardyti kitą žingsnį arba nukreipti dėmesį į svarbią informaciją.
4. Užduoti nukreipiantį klausimą	Padėti mokiniui pačiam rasti sprendimą: „Koks bus pirmas žingsnis?“ arba „Kur gali rasti pavyzdį?“
5. Parodyti vieną pavyzdį arba pirmą veiksmą	Modeliuoti tik tiek, kiek būtina, ir palikti mokiniui tęsti pačiam.
6. Suteikti tiesioginę ar fizinę pagalbą	Taikyti tik tada, kai ankstesnių žingsnių nepakanka, ir tik pagal individualų planą, saugos reikalavimus bei darbuotojo kompetenciją.

Vengti pagalbos spąstų

Per didelę arba nuolatinę pagalbą gali mažinti mokinio mąstymą, pasitikėjimą savo jėgomis, tiesioginį ryšį su mokytoju ir bendraamžiais bei skatinti priklausomybę nuo suaugusiojo.

REKOMENDACIJOS PAMOKOS METU

Pamokos pradžioje:

- atsisėsti ar atsistoti taip, kad neužstotų mokytojo, lentos ir klasės draugų;
- neatkreipti perteklinio visos klasės dėmesio į mokinio poreikius;
- leisti mokiniui pirmiausia klausytis mokytojo, o ne iš karto aiškinti atskirai;
- pakankamai palaukti, ar mokinyš pats pradės veiklą;
- tik tada suteikti reikalingą užuominą arba priminimą.

Nuolatinis padėjėjo sėdėjimas greta mokinio gali trukdyti jam bendrauti su mokytoju ir bendraamžiais. Kai saugu ir įmanoma, padėjėjas juda tarp mokinių ar grupių ir grįžta tada, kai pagalbos iš tikrųjų reikia.

Pamokos eigoje. Padėti suprasti užduotį, bet neatlikti jos už mokinį:

- ilgesnę instrukciją suskaidyti į trumpus, aiškius veiksmus;
- pažymėti svarbiausius žodžius, parodyti užduoties pradžią ir pabaigą;
- naudoti paveikslėlius, schemą, veiksmų seką, laikmatį ar kontrolinį sąrašą;
- priminti anksčiau išminktą strategiją ir parodyti, kur rasti pavyzdį;
- padėti pasiruošti priemonės, suplanuoti darbo pradžią ir patikrinti rezultatą;
- padėti naudotis kompiuteriu, alternatyviaja komunikacija ar kitomis pagalbėmis priemonėmis pagal mokytojo ar specialisto nurodymą.

Vietoje bendro klausimo „Ar supratai?“ tiksliau paprašyti mokinio parodyti supratimą:

- „Parodyk, nuo ko pradėsi.“
- „Koks bus pirmas žingsnis?“
- „Kur gali rasti pavyzdį?“
- „Kokią strategiją jau esi naudojęs?“
- „Ko tau dabar reikia: daugiau laiko, paveikslėlio ar trumpo paaiškinimo?“

Suteikti pakankamai laiko informacijai apdoroti. Kai kuriems mokiniams reikia daugiau laiko suprasti klausimą, surasti žodžius, pasirinkti atsakymą, suformuluoti mintį, valdyti komunikacijos įrenginį arba pradėti veiksmą. Padėjėjas neturėtų po kelių sekundžių kartoti to paties klausimo kitais žodžiais ar užduoti kelių klausimų iš karto, nes tai didina informacinį krūvį.

Skatinti mąstymą ir savikontrolę. Padėjėjo klausimai turi padėti mokiniui mąstyti, o ne tik vykdyti nurodymus:

- „Ką jau žinai?“

- „Ką bandei?“
- „Kas tau padėjo praėjusį kartą?“
- „Kurioje vietoje pasidarė sunku?“
- „Kaip gali pasitikrinti?“
- „Kokį kitą būdą galėtum pasirinkti?“

Mažiau tinkamas nuolatinis vadovavimas: „Daryk taip. Rašyk šį atsakymą. Dabar čia. Dabar kitą.“ Toks būdas gali padaryti mokinį užduoties vykdytoju, bet ne aktyviu besimokančiuoju.

Girti tai, kas stiprina savarankiškumą. Paskatinimas turi būti konkretus ir susijęs su pastangomis, strategija, bendravimu ar savarankišku veiksmu: „Pats radai pirmą žingsnį“, „Palaukei savo eilės“, „Paprastai draugo pagalbos“, „Pasinaudojai kortele ir grįžai prie darbo“. Vien bendras „šaunuolis“ suteikia mažiau informacijos apie tai, ką verta kartoti.

4 lentelė. Tinkamos ir netinkamos pagalbos pavyzdžiai

Situacija	Rekomenduojama	Vengti
Mokinys nepradeda užduoties	Palaukti, parodyti veiksmų seką, paklausti „Nuo ko pradėsi?“	Iš karto paimti priemonę ir pradėti už mokinį.
Mokinys nežino atsakymo	Priminti strategiją, parodyti, kur rasti informaciją, leisti pasirinkti.	Pasakyti teisingą atsakymą, kad darbas būtų greičiau baigtas.
Mokinys lėtai atsako	Palikti laiko, naudoti komunikacijos priemonę.	Pakartotinai klausinėti, performuluoti kelis kartus arba atsakyti už mokinį.
Mokinys dirba grupėje	Padėti jam gauti konkretų vaidmenį ir atsitraukti prasidėjus bendravimui.	Visą laiką kalbėti su mokiniu ir tapti vieninteliu jo partneriu.
Mokinys suklysta	Padėti pasitikrinti pagal pavyzdį ar kontrolinį sąrašą.	Taisyti kiekvieną klaidą arba perdaryti darbą, kad jis atrodytų „teisingas“.
Mokinys išsiblaško	Trumpai priminti tikslą, sumažinti informacijos kiekį, pasiūlyti sutartą pertrauką.	Gėdinti, grasinti, garsiai komentuoti jo elgesį visai klasei.

MOKINIO KOMUNIKACIJA, BALSAS IR PASIRINKIMAI

Mokinys turi būti ne pagalbos objektas, o aktyvus savo ugdymosi ir kasdienio gyvenimo dalyvis. Jo komunikacijos būdas, pasirinkimai ir teisė būti išgirstam turi būti gerbiami visose mokyklos situacijose. Todėl reikia:

- kreiptis tiesiai į mokinį ir kalbėti su juo, o ne apie jį;

- vartoti trumpus ir aiškius sakinius, vienu metu pateikti vieną arba kelis aiškius veiksmus;
- nuosekliai naudoti mokinio komunikacijos sistemą pamokose, pertraukose, būreliuose ir išvykose;
- suteikti laiko atsakymui, neatsakyti mokinio vardu, kai jis gali atsakyti pats;
- padėti mokiniui išreikšti pasirinkimą, sutikimą, atsisakymą, „nežinau“, „padėk“ ar „man reikia pertraukos“;
- neaptarinėti mokinio sunkumų jam girdint taip, lyg jo nebūtų šalia;
- prieš teikiant fizinę ar savitarnos pagalbą paaiškinti, ką ketinama daryti, ir pagal galimybes gauti mokinio sutikimą.

REKOMENDACIJOS PERTRAUKŲ METU

Pertrauka gali būti sudėtingesnė negu pamoka, nes joje daugiau triukšmo, judėjimo, neaiškių socialinių taisyklių ir mažiau galimybių numatyti įvykius iš anksto. Kartu tai svarbus laikas draugystėms, pasirinkimams, poilsiui ir savireguliacijai.

Išsiaiškinti mokinio poreikį ir pasirinkimą. Padėjėjas gali paklausti: „Ką norėtum veikti?“, „Nori būti su kitais ar trumpam pabūti ramiau?“, „Ar tau reikia pagalbos pradėti žaidimą?“, „Nori, kad padėčiau paklausti, ar gali prisijungti prie jų?“

Rami veikla nėra nesėkmė, jei tai sąmoningas mokinio pasirinkimas. Tačiau reikia stebėti, ar vienatvė pasirinkta, ar atsirado dėl atstūmimo, patyčių arba nesuprantamų socialinių taisyklių.

Padėti pradėti bendravimą ir tada atsitraukti:

- pasiūlyti aiškią bendrą veiklą ar struktūruotą žaidimą;
- padėti pasisveikinti, paprašyti prisijungti ar priminti vieną žaidimo taisyklę;
- pasiūlyti mokiniui konkretų vaidmenį;
- padėti išspręsti pirmą nesusipratimą;
- atsitraukti į saugų atstumą, kai bendravimas prasideda.

Padėjėjas neturėtų pats visą pertrauką žaisti su mokiniu, jeigu šis gali žaisti su bendraamžiais. Klasės draugas taip pat neturi tapti nuolatinio neformalio mokinio prižiūrėtoju ar slaugytoju.

Numatyti prieinamas alternatyvas:

- aktyvi veikla arba pasivaikščiojimas;
- struktūruotas stalo ar judrusis žaidimas;
- ramesnė bendravimo vieta;
- trumpa sensorinės reguliacijos galimybė;
- vieta, kurioje galima pabūti tyliau;
- bendra veikla su pritaikytomis priemonėmis.

Nusiramino ar sensorinė erdvė neturi būti naudojama kaip bausmė arba automatinio mokinio pašalinimo vieta.

Stebėti patyčias, atstūmimą ir išnaudojimą:

- ar mokinys nuolat paliekamas paskutinis arba nepriimamas į veiklą;
- ar kiti mokiniai tyčia keičia taisykles, atima daiktus, juokiasi iš komunikacijos, judesių ar pagalbinių priemonių;
- ar mokinys verčiamas dalyti daiktus ar pinigus;

- ar kitas mokinys apsimeta draugu, bet jį išnaudoja;
- ar mokinys pats supranta, kad su juo elgiamasi netinkamai.

Pastebėjus ar įtarus patyčias, smurtą ar kitą grėsmę, būtina nedelsiant reaguoti pagal mokyklos nustatytą tvarką ir informuoti atsakingus asmenis. Negalima visų socialinių konfliktų automatiškai priskirti SUP turinčio mokinio „netinkamam elgesiui“.

Padėti pasirengti grįžti į pamoką

- iš anksto perspėti apie pertraukos pabaigą;
- naudoti laikmatį, vaizdinį ženklą arba trumpą grįžimo seką;
- priminti, ką reikės pasiimti;
- pasiūlyti sutartą nusiramino veiksmą;
- leisti mokiniui kuo daugiau pasirengimo veiksmų atlikti pačiam.

Pertrauka yra poilsio ir santykių laikas

Nerekomenduojama kiekvieną pertrauką paversti papildoma pamoka, nuolat pabaiginėti nebaigtus darbus, taisyti rašto darbus, aptarinėti elgesį ar laikyti mokinį nuošaliai vien dėl patogesnės priežiūros.

JUDĖJIMAS, MAITINIMASIS, SAVITARNA IR PRIVATUMAS

Padėjėjas padeda mokiniui saugiai judėti mokyklos aplinkoje ir už jos ribų, valgyti, apsirengti, rūpintis higiena ir atlikti kasdienes veiklas. Kiekvienoje situacijoje derinami saugumas, orumas ir didžiausias įmanomas savarankiškumas.

Judėjimas mokykloje ir transportas:

- lydėti mokinį į klasę, valgyklą, persirengimo, poilsio ar nusiramino zonas, specialistų kabinetus ir kitas erdves;
- padėti laikytis dienotvarkės, orientuotis aplinkoje ir saugiai pereiti iš vienos veiklos į kitą;
- riboto mobilumo mokiniui padėti saugiai išlipti iš transporto priemonės atvykus ir įlipti išvykstant;
- naudoti techninės pagalbos priemones tik pagal nurodymus ir mokymus;
- palydėti iki transporto ar sutartos perdavimo vietos ir perduoti mokinį tik mokyklos nustatyta tvarka.

Maitinimasis ir savitarna:

- padėti atsinešti maistą, naudotis įrankiais, laikytis tvarkos ir saugaus valgymo susitarimų;
- padėti apsirengti, persirengti, naudotis tualetu ar atlikti higienos veiksmus tik tiek, kiek būtina;

- palikti mokiniui įveikiamas veiksmo dalis, net jeigu taip užtrunka ilgiau;
- nuosekliai ugdyti savitvarkos ir kasdienio gyvenimo įgūdžius pagal individualų planą;
- vadovautis savirūpos, sveikatos ir maitinimo planu.

Pavyzdžiui, nereikia iš karto užsegti striukės, jeigu mokinys gali pats ją apsivilkti, suimti užtrauktuką ar pradėti veiksmą, o pagalbos reikia tik viename sudėtingesniame žingsnyje.

Privatumas ir orumas:

- paaiškinti mokiniui, ką ketinama daryti, ir pagal galimybes gauti jo sutikimą;
- suteikti tik tiek fizinės pagalbos, kiek reikia;
- saugoti privatumą ir atsižvelgti į mokinio amžių;
- neaptarinėti savitarnos ar sveikatos sunkumų girdint kitiems mokiniams;
- atlikti tik tas procedūras, kurioms darbuotojas yra tinkamai parengtas ir turi aiškius nurodymus.

SENSORINIAI, EMOCINIAI, ELGESIO IR SVEIKATOS SUNKUMAI

Mokinio elgesio ar dalyvavimo pokytis dažnai yra informacija apie jo būklę, aplinką ar komunikacijos kliūtį. Padėjėjas stebi ženklus, ramiai reaguoja ir vadovaujasi iš anksto sutartu planu.

Galimi perkrovos ar sveikatos sunkumo ženklai:

- staigus sulėtėjimas, atsitraukimas arba nejprasta tylą;
- ausų dengimas, sustiprėję pasikartojantys judesiai, neramumas ar vaikščiojimas;
- verksmas, sustingimas, bandymas pasitraukti iš situacijos;
- galvos, pilvo ar kiti skausmai, nuovargis, sunkesnis kvėpavimas;
- įprastų gebėjimų arba komunikacijos sumažėjimas.

Šie požymiai nebūtinai reiškia „nenorą dirbti“. Jie gali rodyti skausmą, nerimą, per didelį triukšmą, sunkiai suprantamą užduotį, nuovargį ar komunikacijos kliūtį.

Rekomenduojama reagavimo seka

1. *Sumažinti žodinę informaciją.* Kalbėti trumpai, ramiai ir aiškiai; neteikti kelių reikalavimų vienu metu. Arba atsitraukti ir išvis nekalbėti, kai vaikui ištis yra blogai.
2. *Priminti sutartą pagalbos ar pertraukos būdą.* Naudoti mokiniui pažįstamą kortelę, ženklą, komunikacijos frazę ar savireguliacijos veiksmą.
3. *Pasiūlyti ribotą ir aišką pasirinkimą.* Pavyzdžiui: „Nori ausinių ar ramios vietos?“
4. *Naudoti vaizdinę ar komunikacijos priemonę.* Padėti mokiniui pasakyti, ko jam reikia, ir sumažinti kalbos krūvį.
5. *Vadovautis individualiu planu.* Taikyti tik iš anksto sutartus savireguliacijos, elgesio, sveikatos ir saugumo veiksmus.
6. *Saugumui leidžiant sugrįžti į bendrą veiklą.* Nusiramino vieta neturi tapti automatinio atskyrimu nuo klasės ar bausme.

Elgesio krizės metu

- kalbėti ramiai, trumpai ir nesiginčyti;

- nereikalauti paaiškinimo krizės metu;
- sumažinti aplinkinių mokinių dėmesį situacijai;
- laikytis iš anksto suderinto reagavimo plano;
- pasirūpinti mokinio ir aplinkinių saugumu;
- kviesti atsakingą darbuotoją, kai situacija viršija padėjėjo kompetenciją;
- naudoti tik tuos fizinio įsikišimo būdus, kuriuos leidžia teisės aktai, mokyklos tvarka ir kuriems darbuotojas yra tinkamai parengtas.

Po situacijos fiksuojami faktai: kas vyko prieš sunkumą, kokioje aplinkoje jis kilo, kaip mokinyš komunikavo, kokia pagalba buvo suteikta, kas padėjo arba nepadėjo ir kaip mokinyš grįžo į veiklą.

POPAMOKINĖ VEIKLA, RENGINIAI, IŠVYKOS IR IŠVYKIMAS

Pailgintos dienos grupė ir būreliai:

- sudaryti sąlygas mokiniui rinktis veiklą ir suprasti jos taisykles;
- užtikrinti prieinamas priemones ir galimybę dalyvauti kartu su bendraamžiais;
- vengti automatinio nukreipimo į atskirą veiklą;
- suteikti sensorinės ar fizinės pertraukos galimybę;
- naudoti tą pačią komunikacijos sistemą kaip pamokose;
- testuoti individualiame plane numatytą savarankiškumo įgūdžių ugdymą.

Renginiai ir išvykos:

- iš anksto aptarti veiklos eigą, mokinio vaidmenį, judėjimo ir saugumo poreikius;
- parengti vaizdinę seką, reikalingas komunikacijos, technines ir sensorines priemones;
- sudaryti mokiniui realią galimybę dalyvauti bendroje veikloje, o ne tik būti stebėtoju;
- numatyti pertraukos, nusiramino ar alternatyvaus dalyvavimo būdą;
- padėti palaikyti bendravimą su bendraamžiais ir, kai saugu, atsitraukti.

Pasirengimas išvykti iš mokyklos:

- priminti dienos pabaigos seką ir padėti susidėti daiktus;
- patikrinti komunikacijos ir technines priemones;
- padėti apsirengti, bet nepadaryti visko už mokinį;
- palydėti iki transporto ar sutartos perdavimo vietos;
- pranešti atsakingam asmeniui apie svarbius sveikatos ar saugumo pasikeitimus.

BENDRADARBIAVIMAS, GRĮŽTAMASIS RYŠYS IR KONFIDENCIALUMAS

Mokinio padėjėjas yra pagalbos mokiniui komandos dalis. Jo kasdieniai pastebėjimai yra vertingi, kai jie konkretūs, trumpi ir padeda priimti sprendimus dėl tolesnės pagalbos.

Kasdieniai mokinio padėjėjo stebėjimai tampa vertingi tuomet, kai jie yra konkretūs, orientuoti į mokinio veiklą ir padeda mokytojui bei kitiems specialistams planuoti tolesnius

ugdymo sprendimus. Todėl perduodant grįžtamąjį ryšį rekomenduojama atkreipti dėmesį į šiuos aspektus (žr., 5 lentelė):

- *Kokį grįžtamąjį ryšį perduoti?*
- *Ką mokinys atliko savarankiškai ir ką pradėjo tik po pagalbos?*
- *Kokio tipo pagalbos reikėjo: vaizdinės, žodinės, pavyzdžio, tiesioginės ar fizinės?*
- *Kuri priemonė arba strategija buvo veiksminga?*
- *Kaip mokinys dalyvavo bendroje veikloje ir bendravo su bendraamžiais?*
- *Kada, kur ir kokiomis aplinkybėmis kilo sunkumų?*
- *Ką kitą kartą verta kartoti, pakeisti arba sumažinti?*

3 lentelė

Vengti	Rekomenduojama
„Tingėjo ir nenorėjo dirbti.“	„Po trijų veiksmų instrukcijos nepradėjo darbo. Pateikus vieno veiksmo kortelę, pirmą užduoties dalį atliko savarankiškai.“
„Buvo blogas per pertrauką.“	„Kai žaidimo taisyklė pasikeitė, stūmė priemones nuo stalo. Parodžius taisyklės paveikslėlį ir pasiūlius dvi veiklas, pasirinko piešti.“
„Už jį viską reikėjo padaryti.“	„Pats ant peties užsimetė striukę ir įkišo vieną ranką. Reikėjo fizinės pagalbos sujungiant užtrauktuko galus; užsitraukė pats.“
„Puikiai sekėsi.“	„Pirmus du veiksmus atliko savarankiškai. Trečiam reikėjo vaizdinės kortelės. Grupėje pats atsakė draugui, kai padėjėjas atsitraukė.“

Pažangos ženklas

Svarbus ne tik galutinis rezultatas, bet ir tai, kad mokiniui prireikė mažesnės pagalbos, jis pats paprašė pagalbos, ilgiau išlaikė dėmesį, grįžo į veiklą, bendravo su draugu ar atliko naują savitarnos žingsnį.

Ko mokinio padėjėjas neturėtų daryti

Mokinio padėjėjas neturėtų:

- atlikti mokymosi užduoties, rašyti atsakymų ar atsakyti už mokinį;

- pasakyti teisingo atsakymo vien tam, kad darbas būtų greičiau baigtas;
- nuolat sėdėti šalia mokinio, kai tai nėra būtina;
- kalbėti mokinio vardu, kai jis gali atsakyti pats;
- atskirti mokinį nuo klasės ar bendros veiklos vien todėl, kad taip lengviau dirbti;
- savarankiškai mažinti mokymosi tikslų, keisti užduočių turinio, programos ar

vertinimo;

- reikalauti akių kontakto, fizinio prisilietimo ar kito mokiniui nebūtino elgesio;
- viešai taisyti, gėdinti, grasinti ar komentuoti mokinio diagnozę ir šeimos aplinkybes;
- nusiraminimo ar sensorinę erdvę naudoti kaip bausmę;
- kiekvieną elgesio sunkumą laikyti tyčiniu nepaklusnumu;
- taikyti nepatvirtintų elgesio valdymo, fizinio suvaržymo, sveikatos ar medicininių

priemonių;

- bendrauti su šeima apie pažangą ar sunkumus apeinant mokyklos nustatytą tvarką;
- žadėti paslaugas ar sprendimus, kurių pats negali priimti;
- fiksuoti tik nesėkmes ir nepastebėti mokinio stiprybių bei savarankiškų veiksmų.

Ribų esmė

Mokinio padėjėjo darbas nėra „padaryti, kad mokinys būtų ramus ir viską užbaigtų“. Jo darbas - sudaryti sąlygas mokiniui saugiai, oriai ir kuo savarankiškiau dalyvauti bei mokytis.

Kasdienė mokinio padėjėjo atmintinė

PENKI KLAUSIMAI KIEKVIENOS VEIKLOS METU

1. Ar mokinys yra saugus ir gerbiamas?
2. Ar jis iš tikrųjų dalyvauja, o ne tik yra šalia?
3. Ar jis gauna tiesioginio mokytojo dėmesio?
4. Ar aš padedu tik tiek, kiek būtina?
5. Ar mano pagalba stiprina mokinio savarankiškumą, ryšius su bendraamžiais ir galimybę išreikšti savo nuomonę?

6 lentelė

Kada	Ką darau
PRIEŠ VEIKLĄ	Žinau mokinio tikslą. Žinau, ką jis gali pats. Parengiau reikalingas vaizdines, komunikacijos, technines ar sensorines priemones. Su mokytoju susitariau, kada laukti, kada padėti ir ką stebėti.
VEIKLOS PRADŽIOJE	Leidžiu mokiniui išgirsti mokytoją. Palaukiu, ar jis pradės pats. Neužstoju mokytojo ir bendraamžių. Neatkreipiu perteklinio dėmesio.
VEIKLOS METU	Padedu pagal laiptus: laukimas--> vaizdinė priemonė/ gestas --> trumpa užuomina --> klausimas--> pavyzdys --> tiesioginė pagalba. Mokiniui pradėjus veikti, pagalbą mažinu.
BENDRAVIMAS	Kalbu su mokiniu, ne už mokinį. Naudoju jo komunikacijos sistemą. Suteikiu laiko atsakyti. Padedu kreiptis į mokytoją ir draugus, o ryšiui užsimezgas atsitraukiu.
SUNKUMO METU	Mažinu kalbą ir dirgiklius. Siūlau sutartą pasirinkimą ar pertrauką. Vadovaujuosi individualiu planu. Užtikrinu saugumą ir kviečiu atsakingą darbuotoją, jei situacija viršija mano kompetenciją.
PO VEIKLOS	Perduodu faktus: ką atliko pats, kokios pagalbos reikėjo, kas padėjo, kaip dalyvavo ir ką kitą kartą galima sumažinti ar pakeisti.

TRUMPA FORMULÉ

Saugumas ir pagarba--> galimybė pabandyti--> mažiausia reikalinga
pagalba--> prasmingas dalyvavimas --> pagalbos mažinimas -->
faktinis grįžtamasis ryšys.

Naudoti šaltiniai

- Lietuvos Respublika. *Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas Nr. I-1489*, 21 straipsnis „Specialioji pedagoginė ir specialioji pagalba“ (aktuali suvestinė redakcija). [Oficiali nuoroda](#).
 - Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministras. *Dėl Specialiosios pagalbos teikimo mokyklose (išskyrus aukštąsias mokyklas) tvarkos aprašo patvirtinimo*. 2024 m. rugpjūčio 22 d. įsakymas Nr. V-898, įsigaliojęs 2024 m. rugsėjo 1 d. [Oficiali nuoroda](#).
 - Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerija. *Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymas*. Informacija apie pagalbos organizavimą ir mokinio padėjėjo pagalbą. [Oficiali nuoroda](#).
 - Lietuvos įtraukties švietime centras. *Metodinės rekomendacijos ir edukacinės patirties ištekliai specialiųjų ugdymosi poreikių turinčių mokinių ugdymui*. Pradiniame tekste konkretus LĮŠC leidinio pavadinimas nebuvo nurodytas. [Oficiali nuoroda](#).
- Tarptautinės įtraukiojo ugdymo ir mokinio padėjėjų darbo gairės
- UNESCO. (2017). *A Guide for Ensuring Inclusion and Equity in Education*. Paris: UNESCO. DOI: 10.54675/MHHZ2237. Šiame leidinyje įtrauktis apibrėžiama per kliūčių mokinių buvimui, dalyvavimui ir pasiekimams šalinimą. [Oficiali nuoroda](#).
 - UNESCO Global Education Monitoring Report Team. (2020). *Global Education Monitoring Report 2020: Inclusion and Education – All Means All*. Paris: UNESCO. [Oficiali nuoroda](#).
 - Education Endowment Foundation. (2025). *Deployment of Teaching Assistants: Guidance Report* (3rd ed.). London: EEF. Naudota mokytojo ir padėjėjo vaidmenų, pagalbos laipsniavimo, savarankiškumo ir tiesioginio mokytojo dėmesio principams pagrįsti. [Oficiali nuoroda](#).
 - New Zealand Ministry of Education. *Supporting Effective Teacher Aide Practice*. Inclusive Education internetinis vadovas. Naudota bendro planavimo, minimalios pagalbos, atsitraukimo, mokinio savarankiškumo ir ryšių su bendraamžiais principams. [Oficiali nuoroda](#).
 - State of Victoria, Department of Education. *Education Support Staff Working in Classroom Support Roles: Policy and Guidelines*. Naudota atsakomybių pasidalijimo, bendradarbiavimo, duomenimis grįsto darbo ir profesinio mokymosi principams. [Oficiali nuoroda](#).
 - Ireland, Department of Education. (2014). Circular 0030/2014: *The Special Needs Assistant (SNA) Scheme to Support Teachers in Meeting the Care Needs of Some Children with Special Educational Needs, Arising from a Disability*. Naudota savirūpos, priežiūros, saugumo ir ne mokymo pobūdžio pagalbos riboms palyginti. [Oficiali nuoroda](#).
 - National Council for Special Education (Ireland). *Inclusive Education Framework: A Guide for Schools on the Inclusion of Pupils with Special Educational Needs*. Naudota visos mokyklos įtraukiosios praktikos ir mokinio dalyvavimo principams. [Oficiali nuoroda](#).